

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ДОПОМОГИ УКРАЇНСЬКИМ НАУКОВЦЯМ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Громошенко К. В.

доктор юридичних наук, професор

Міжнародний університет

м. Одеса, Україна

Міжнародний гуманітарний університет останніми роками не тільки бере активну участь у дослідженнях правових механізмів допомоги українським науковцям в країнах Європи, як в рамках двосторонніх міжуніверситетських угод та домовленостей, так й форматі проєкту «Сприяння академічній свободі в Україні» від Еразмус Плюс [1], який має загальною метою інтеграцію вітчизняних дослідників у Європейський простір вищої освіти.

Цей проєкт, який триває з 2023 року, охоплює низку авторитетних українських закладів, це Київський нацуніверситет імені Тараса Шевченка, Сумський держуніверситет, а також Університет Грацу, Познанський університет імені Адама Міцкевича, Європейський центр досліджень та ініціатив з Палермо, грецький Центр соціальної дії та інновацій та Всесвітню університетську службу зі штаб-квартирою в Австрії.

Проєкт має ключовим завданням вирішення критичної потреби підтримки українських академічних кіл в умовах викликів, що виникають через триваючий міжнародний збройний конфлікт. Зосереджуючись на пом'якшенні втрати талантів та відтоку мізків, він має на меті розробити як короткострокову допомогу, так і довгострокові стратегії для вищої освіти.

Наголошуючи на академічній свободі та забезпечуючи шляхи для сталого дослідження, навчання та викладання, проєкт прагне зміцнити українську академічну спільноту через спільні освітні ініціативи та стратегічні альянси з колегами з Євросоюзу.

Проєкт передбачає сприяння академічній свободі шляхом підтримки українських дослідників, їхніх досліджень та поширення результатів досліджень, він прагне оцінити вплив війни на систему вищої освіти в Україні та зосереджений й на розробці повоєнного стратегічного погляду на відновлення та подальший розвиток сектору вищої освіти України відповідно до академічних цінностей.

Заходи проєкту спрямовані на територіальну оцінку переміщення членів академічних кіл українських вищих навчальних закладів-учасників, виявлення прогалин у викладацьких можливостях, спричинених війною, створення взаємовигідних академічних можливостей, проведення літніх

шкіл, спільних досліджень та забезпечення доступу українських дослідників до європейського академічного ландшафту, зокрема для поширення авторських наукових праць.

Серед іншого у березні 2026 року в рамках проєкту було оприлюднене дослідження Бернадет Хольцер та Луїзи Сперль [2] щодо впливу збройного конфлікту на академічний сектор України. Серед негативних факторів дослідження виокремлює руйнування інфраструктури, обмеження доступу до аудиторій, лабораторій та обладнання, переміщення студентів та персоналу, послаблення академічної безперервності та інтеграції; психологічне напруження, пов'язане з травмами, невизначеністю та втратами, пов'язаними з війною; зниження кількості студентів та фінансовий тиск, що загрожує інституційній стійкості.

Водночас ґрунтуючись на попередньому досвіді постконфліктних ситуацій на Балканах, автори дослідження зазначають, що серед ризиків для відновлення вищої освіти слід виділити фрагментованість управління цією сферою, потребу цілеспрямованої політики реінтеграції переміщених науковців, надмірну залежність від зовнішньої допомоги, яка може обмежити довгострокову стабільність; потребу раннього планування, сильної координації та міжнародної підтримки.

Як вказують зазначені автори, відбудова стійкої та інклюзивної системи вищої освіти в Україні вимагатиме скоординованих національних дій.

При цьому потрібні акценти на прифронтові регіони та райони, що сильно постраждали від конфлікту, створення національних програм реінтеграції для переміщених студентів та співробітників, включаючи прозорі процедури визнання кваліфікацій, кредитів та академічної роботи, виконаної за кордоном, наявність чіткої правової бази для захисту академічної свободи, яка відповідає принципам Ради ООН з прав людини та рекомендаціям Ради Європи, а також інвестиції в цифрову інфраструктуру.

Для українських університетів дослідження пропонує такі інституційні дії, як схвалення внутрішніх політик та механізмів управління, що підтримують академічну свободу та інституційну автономію, зміцнення міжнародної співпраці шляхом укладання офіційних угод та довгострокових академічних програм обміну, особливо для переміщених осіб та молодих науковців, посилення заходів кібербезпеки та розвиток практик інклюзивної освіти, забезпечуючи рівну підтримку та доступ для маргіналізованих груп.

Водночас варто додати, що питання підтримки українських науковців та освітян, на мою думку, мають бути також відображеними й у міждержавних, зокрема й міжвідомчих угодах України з країнами Європи, а також з Євросоюзом та його уповноваженими інституціями. Крім того, викликами у цій сфері слід вважати наявні та прогнозовані зміни у національній правовій та організаційній політиці європейських країн щодо підтримки переміщених українців, а також неповну імплементацію

загальних міжнародних, зокрема європейських стандартів у сферах вищої освіти та наукової діяльності у вітчизняній нормативній базі та управлінській практиці.

Дослідження мене та інших фахівців Міжнародного гуманітарного університету в цій сфері будуть продовженими.

Література:

1. The FreeAc project. The Erasmus+ FreeAc project (project number: 2023-1-AT01-KA220-HED-000164930). URL: <https://www.freeac.eu/about-project/>

2. Holzer Bernadette, Sperl Louise. Joint research on the effects of the armed conflict on the academic sector in Ukraine. March 20, 2026. *Editorial Note*. 2026.46 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-1-05>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ ГЕНОЦИДУ

Данієлян Д. А.

*здобувач другого року третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти кафедри морського та міжнародного права
Міжнародний університет
м. Одеса, Україна*

Після Другої світової війни міжнародне співтовариство закріпило на рівні універсального договору розуміння того, що геноцид становить загрозу не лише окремим групам людей, а й міжнародному миру, безпеці та самій ідеї людяності. Відтоді запобігання геноциду стало не факультативним політичним побажанням, а міжнародно-правовим обов'язком держав. Проте історія другої половини XX і початку XXI ст. показала, що формального закріплення заборони недостатньо. Руанда, Сребрениця, Дарфур, злочини проти рохінджа та сучасні дискусії навколо кваліфікації масових злочинів у різних регіонах світу свідчать про те, що право часто реагує вже після того, як механізм знищення групи запущено.

Першою і базовою ланкою міжнародно-правового механізму запобігання геноциду є Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р. Уже в ст. I закріплено, що геноцид є злочином за міжнародним правом незалежно від того, вчиняється він у мирний чи воєнний час, а держави зобов'язуються не лише карати за нього, а й запобігати йому [1]. Саме ця формула має принципове значення: вона